

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ.

*Карпинець І. В.
Студент 5-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»*

Актуальність теми. Розвиток сучасного світу характеризується існуванням глобальних проблем, де, поряд з такими “традиційними”, як термоядерна, екологічна, енергетична, демографічна, продовольча, все більш значне місце займають організована злочинність і тероризм.

Якщо у 1980 році у світі було зафіксовано 500 терактів, то у 1996 році їх кількість становить більше ніж 5 тисяч. Внаслідок міжнародних терористичних актів у 1996 році загинуло у Азії 1409 осіб, на Близькому Сході 711 осіб, у Європі 473 особи.

Тероризм як небезпечне явище у політичному, соціально-економічному житті, міжнаціональних відносинах світового співтовариства став предметом пильної уваги політологів, юристів, істориків, психологів та інших науковців. Але, незважаючи на значний суспільний інтерес, чіткої концепції тероризму, яка б з точки зору кримінологічної науки розкривала суттєві характеристики цієї небезпеки і, тим самим, вказала на шляхи її запобігання та створення можливостей протидії, поки що не розроблено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш значні напрацювання науковців у цій галузі, що глибоко досліджують історію тероризму, його суспільно-політичні, соціально економічні, релігійні та інші причини, припадають на 60-80-ті роки. Серед них можна назвати праці В.Лакера “Тероризм”, Ф.Тессандорі “Про червоні бригади”, Я.Немеша “Терористи у ФРН (група Баадера-Майнхоф)”, Л.А.Моджорян “Тероризм: правда і вигадки”, Є.Г.Ляхова “Тероризм і міждержавні відносини”, Ж.Діспо “Машина терору”, а також монографії та статті А.Александера, Дж.Бейкера, Дж.Белла, Ч.Добсона, Б.Дженкінса, М.Креншоу, Д.О’Брайена, А.Політі, П.Уілкінсона, А.Курца, М.Ренсторпа та інших. У т. зв. постперебудовний період вийшли в світ розробки Ю.М.Антоняна, В.В.Вітюка, Н.С.Беглової, М.Я.Лазарева, В.С.Комісарова, А.Е.Жалінського, С.О.Ефірова, В.В.Лунєєва та інших. В Україні теоретичними дослідженнями щодо проблем боротьби з тероризмом, на жаль, займається небагато спеціалістів (В.О.Глушков, В.В.Крутов, В.П.Ємельянов, Д.Б.Глущенко та ін.).

Мета статті. з’ясувати історичну, політичну, соціально-економічну та соціально-біологічну детермінованість тероризму, що служитиме обґрунтуванням найбільш ефективних шляхів його запобігання.

Виклад основного матеріалу. досліджено походження тероризму, історичні корені, кримінологічні, політичні, соціальні, біологічні причини та умови, які його породжують, а також мотиви та цілі, що спонукають злочинців до терористичних актів. У розділі розглядаються причини активізації тероризму наприкінці ХХ сторіччя. тероризм як засіб та метод вирішення конфліктів має наступні риси:

По-перше, не можна погодитися з висновками деяких спеціалістів, про те, що тероризм – це зброя слабких. Широкого застосування у різних площинах та агресивного характеру він здобув саме під час завоювань та підкорювання сильними, більш цивілізованими народами народів та територій менш розвинутих. У наші часи, коли суспільство інституалізоване, тероризм є способом, що забезпечує колишнім метрополіям прихований вплив на різні світові процеси з метою збереження своїх інтересів.

По-друге, незважаючи на те, що сутність тероризму складає залякування, насильство та наявність невинних жертв, він як засіб боротьби знаходить поблажливість, виправдання і навіть підтримку деяких філософів, ідеологів та інших спеціалістів, а також окремих соціальних груп.

По-третє, вагомий аспект популярності тероризму серед солідарної з його цілями частини населення, особливо серед молоді криється у високому ступені морального виправдання в порівнянні з кримінальною злочинністю, яка також є однією з болючих проблем людства.

По-четверте, своєю активізацією тероризм у значній мірі зобов’язаний зростанню ролі релігії.

По-п’яте, у ході розвитку суспільства, науково-технічного прогресу тероризм може одержувати більше переваг порівняно з протидіючою йому правоохоронною системою держав і світового співтовариства.

По-шосте, потенційно в тероризмі закладено надзвичайний інтерес до цього явища. Застосування тероризму обґрунтовується тим, що задовольняючи свій інтерес (найчастіше через ЗМІ), терористи здебільшого досягають своєї основної віддаленої мети – формування певної суспільної думки. специфічні риси та особливості мотивації у тероризмі.

По-перше, у механізмі терору головна роль належить не безпосереднім мотивам скоєння конкретного теракту, а вагомим політичним мотивам, які до того ж освячені національно-ритуальними, релігійними та іншими ідеями.

По-друге, тероризм як кримінальне явище складається із низки дій-епізодів і виступає у формі складного вольового акту. Мотиви тут формуються, як правило, не безпосередньо перед конкретним терористичним проявом, а заздалегідь.

Із цього випливає, і це по-третє, що тероризм базується не на раптових, епізодичних, а на усталених почуттях, виникнення та формування яких охоплює значні проміжки часу.

По-четверте, мотивації тероризму притаманна не розбіжність особистих і суспільних інтересів, як злочинності взагалі, а “конфлікт” суспільних інтересів різного рівня, де верх одержують інтереси суспільного утворення, до якого належать терористи.

По-п’яте, світогляд як мотив тероризму відповідає особливому політизованому світорозумінню певного екстремістського руху.

По-шосте, у структурі мотивації тероризму важливе місце посідає “ідеал” (як ключова складова світогляду). Мотивом – “ідеалом” у терористів виступають величні ідеї, але, набуваючи авантюрно-екстремістського наповнення, “ідеал” стає небезпечним мотивом.

І нарешті, для тероризму як складного виду злочинної діяльності більш притаманна модель мотивації, яка розмежовує мотиви та цілі однієї дії і мотиви та цілі злочинної діяльності в цілому на відміну від подібних загальнокримінальних злочинів (бандитизм, розбій), де таке “підсумовування” можливе.

Досить відмітити, що в своєму першому аналізі тероризму у 1972 році Секретаріат ООН констатував існування у світі головним чином таких форм тероризму, які витікають із убогства, безвихідності, бід та відчаю і підштовхують людей у стремлінні добитися радикальних змін приносивши у жертву людські життя у тому числі і свої власні. На необхідність ліквідації корінних у тому числі економічних причин тероризму вказується і в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН.

Для повноти уявлення про соціально-економічні аспекти тероризму в усій гамі їх розмаїття вони розглядаються у дослідженні через призму терористичних течій, що їх представляють чи намагаються представляти. У цьому зв'язку соціально-економічну основу тероризму автор поділяє за трьома напрямками:

- соціально-революційний (у марксистсько-ленінській трактовці); такий, що пов'язаний з реагуванням на засилля монополій, соціально-економічну поляризацію суспільства за матеріальною ознакою та ін.; притаманний в

основному державам т.зв. третього світу впливає із характеру їх взаємовідносин з розвинутими капіталістичними країнами;

- ліво- та праворадикальний, заснований на дегуманізуючих аспектах технічного прогресу, протиріччях ліберально-демократичної епохи Заходу, які сполучаються із гонкою озброєнь, війнами і т.ін., а також на глобальній взаємозалежності політичних, соціально-економічних та ідеологічних процесів;

- корпоративно-монополістичний напрямок, який полягає у використанні методів тероризму з метою захисту монополій та фінансово-промислових груп своїх економічних інтересів та власності в різних регіонах світу.

Є фактори, ігнорувати які при вирішенні питань пошуку ефективних шляхів та способів протидії міжнародному тероризму, не слід.

По-перше, безпосередні заходи, які здійснюються щодо конкретних терористичних актів поза історичним, політичним та соціально-економічним контекстом, недостатньо ефективні. Як показала практика (події на Близькому Сході, у Кашмірі, в Алжирі та ін.), такі заходи в основному сприяють зростанню рівня протистояння сторін, кожна з яких тлумачить поняття національного визволення і тероризму по-своєму. Окрім того, сутність механізму існування тероризму саме і визначається його здатністю паразитувати на протиріччях суспільства.

По-друге, нонсенсом вбачається сама ситуація, коли тероризм як злочин, який займає увагу, розум багатьох учених, фахівців, а також світового співтовариства, не знайшов юридичного визначення.

По-третє, оскільки основна відмінність між національно-визвольним рухом і тероризмом криється в суб'єктивній стороні і стосується мотивації здійснення актів насильства, розмежувальна лінія могла б бути окреслена більш рельєфно шляхом позначення обов'язкового для складу тероризму наміру до знищення (спричинення шкоди) невинних людей. До того ж більш виразно виглядала б і об'єктивна сторона злочину.

По-четверте, виходячи із нерозривного зв'язку між внутрішньодержавним і міжнародним тероризмом, що постулюється багатьма фахівцями, а також Організацією Об'єднаних Націй, повинна всіляко заохочуватися тенденція до уніфікації законодавства у цій сфері.

І, нарешті, по-п'яте, необхідно враховувати, що однією з основних умов живучості та активності тероризму є досить поширена підтримка тих чи інших екстремістських рухів з боку певних верств населення і навіть окремих держав. Позбавити тероризм соціальної бази, що значно послабило б його, можна насамперед за умови чіткого відокремлення поняття боротьби за національне визволення у рамках визначення міжнародного тероризму.

З метою запобігання новим тенденціям у розвитку тероризму, та подальшої інтеграції у міжнародне правове поле, на думку автора, під час формування законодавчої бази протидії тероризму в Україні необхідно також враховувати й інші обставини у досліджуваній галузі:

1.Зважаючи на активізацію міжнародно-правових процесів боротьби з тероризмом, слід, базуючись на поглибленому вивченні міжнародно-правової практики боротьби з тероризмом, досвіду іноземних держав щодо застосування

конвенцій та угод, визначити шляхи інкорпорації їх положень до внутрішньодержавного права

2. Приймаючи до уваги геополітичне розташування України, доцільно внести до національного законодавства норми про запобігання діям, які б утворювали підготовку до здійснення терористичних актів в іншій державі.

3. Актуальність проблеми боротьби з ядерним тероризмом у міжнародному плані зумовлює необхідність удосконалення законодавчого вирішення цього питання у нашій державі. Паралельно до цього доцільно опрацювати норми, які б перешкождали використанню терористами засобів масового знищення. Необхідно криміналізувати поведінку, що пов'язана з появленням нововведень та складних технологій, які використовують терористи.

4. У рамках міжнародної проблеми наркотероризму, що має безпосереднє відношення до України, необхідно забезпечити об'єднання норм, щодо незаконного обігу наркотиків з антитерористичними нормами.

5. З метою удосконалення національного антитерористичного законодавства і приведення його у відповідність з міжнародними зобов'язаннями нашої країни доцільно синхронізувати процедури ратифікації Україною міжнародних конвенцій, угод і т. ін. з прийняттям або доопрацюванням певних внутрішньодержавних нормативних актів.

6. Виходячи з необхідності превенції тероризму пріоритети слід віддавати нормативним актам, які б ініціювали та розвивали оперативно-розшукову діяльність у сфері боротьби з тероризмом.

Тому, на думку автора, оптимальна правова база, яка побудована з урахуванням динаміки розвитку сучасного тероризму, покликана бути основою для відпрацювання і реалізації організаційного, правозастосовного, оперативного та інших напрямків протидії тероризму у превентивному режимі.

У висновках роботи можна зазначити, що Надзвичайна складність тероризму як явища, яке увійшло до політичної, економічної, соціальної, правової, морально-етичної та інших сфер нашого буття, передбачає необхідність максимально повного урахування усієї сукупності глобальних процесів сучасності з метою наукового забезпечення протидії тероризму. Досягненню цієї мети і сприяє, на думку автора, здійснене дисертаційне дослідження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Голос України. 1996, 13 липня.
2. Кримінальний кодекс України // Кодекси України, № 1, 1996.
3. Закон України від 6 березня 1992 р. “Про скасування кримінальних покарань у вигляді заслання і вислання” // Відомості ВР України, 1992, № 23, С. 337.
4. Закон України від 11 липня 1995 р. “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб” // Відомості ВР України, 1995, № 29, С. 216.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду № 5 від 26 березня 1999 р “Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від

сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів” // Вісник ВСУ № 3, 1999, С. 11—16.

6. Постанова Пленуму Верховного Суду № 3 від 31 березня 1989 р “Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна” // Бюллетень законодавства і юридичної практики України. К., 1995, С. 301-304.

7. Указ Президії ВР України від 15 листопада 1991 р. “Про внесення доповнень і змін до Указу Президії Верховної Ради УСРС від 29 липня 1991 року “Про посилення відповідальності за порушення правил, норм та стандартів, що відносяться до забезпечення безпеки дорожнього руху” // Відомості ВР України, 1992, № 5, С. 40.

8. Белоконев В. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за порушення правил водіння або експлуатації військових машин // Право України, № 3, 2000, С. 56—59.

9. Воробей П.А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення у вину. К., 1996.

10. Ємельянов В. Кримінальна відповідальність за злочини терористичної спрямованості проти державних діячів // Право України, № 1, 2000, С. 98—100.

11. Ємельянов В.П. Тероризм і злочини терористичної спрямованості. Х., “Рубікон”, 1997.

12. Загальна теорія держави і права. За редакцією академіка АпрН України, доктора юридичних наук, професора В.В. Копейчикова. — К.: Юрінком, 1997. — 320 С.

13. Коржанський М.Й. Кримінальне право України: Частина особлива. К., “Генеза”, 1998.

14. Коржанський М.Й. Уголовне право України. Загальна частина. К., 1996.

15. Кримінальне право України: Загальна частина. За ред. М.І. Бажанова. Х., “Право”, 1997.

16. Кримінальне право України: Загальна частина. За ред. проф. П.С. Матишевського. К., Юрінком, 1999.

17. Ліпкан В. Актуальні проблеми розроблення кримінально-правової норми про відповідальність за тероризм // Право України, № 3, 2000, С. 77-81.

18. Минская В. Уголовно-правовое обеспечение применения норм об ответственности за преступления в сфере экономической деятельности // Уголовное право. 1999, № 3, С.32—36.

19. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. К., 1997.

20. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 1992, С. 43.

21. Практика судів України в кримінальних справах. К., 1993.

22. Скибицкий В.В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания. К., 1987.

23. Стан злочинності в Україні та результати боротьби з нею // Інформаційний випуск МВС України. К., 1993, № 7.
24. Сухов Ю. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у сфері оподаткування та її вдосконалення // Право України, № 1, 2000, С. 86—91.
25. Теория государства и права. Под. ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова.— М.: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. — 570 С.